

"שינוי", כלומר, שמשנה רבינו מרמז שהכתב שהיה בימיו עתיד להשתנות מן עברית לאשורית, וכמו שיבואר.

ומקודם מביאה הגמרא מאמר אמוראים.

אמר מר זוטרא, ואיתימא, או שאמר כן מר עוקבא: בתחלה, ניתנה תורה לישראל בכתב עברי של בני עבר הנהר, ולשונה היתה לשון הקודש.

חזרה וניתנה להם בימי עזרא הסופר, בעת עלותם מגלות בבל, בכתב אשורית של ארץ אשור, ולשון ארמי.

ביררו לחן לישראל [ברבינו חננאל הגירסא: ישראל] כתב אשורית, ולשון הקודש, והניחו להדיוטות כתב עברית, ולשון ארמי.

מאן, מי הם אלו ההדיוטות?

אמר רב הסדא: כותאי הכותים.

מאי איזו כתב הוא כתב עברית. אמר רב הסדא: כתב ליבונאה⁽²⁸⁾ אותיות גדולות, כעין אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות.

הגמרא מביאה ברייתא לסיוע שבימי עזרא השתנה הכתב.

תניא רבי יוסי אומר: ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו — אילמלא (לא) קדמו משה.

רבי יוסי מוצא השוואות בין משה רבינו לעזרא הסופר.

במשה הוא אומר "ומשה עלה אל האלהים". וכן בעזרא הוא אומר "הוא עזרא עלה מבבל".

וההשוואה היא: מה עלייה האמור כאן במשה היא לשם קבלת התורה, אף עלייה האמור להלן בעזרא, היא לשם מסירת התורה.

וכן היו שווים במה שלימדו את העם חוקים ומשפטים:

במשה הוא אומר "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים", וכן בעזרא הוא אומר "כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט".

ואף על פי שלא ניתנה התורה על ידו של עזרא, בכל זאת נשתנה על ידו הכתב. שנאמר בספר עזרא:

דרשת רבי יוסי שבימי עזרא נשתנה הכתב כב-א

ונכנסת עמו, אין הכוונה עמו ממש שתלוי בזרועו, אלא שאדם אחד היה מוליכו לפניו.

28. רש"י מפרש אותיות גדולות.

והקשה היד רמ"ה, איזה שינוי יש באותיות מגדולות לקטנות.

ועוד קשה, אם כן, למה לא יכלו היהודים לקראותו במשנה בלשאצר. [ועיי' בתוס'].

כפשוטו, לפי שהוא דבר רחוק לכתוב ספר תורה שיהיה תולה אותו בזרוע, ועוד שאם יהיה בימינו לא יתקיים "לנגדי תמיד" [וצריך עיון כוונתו], אלא דרך משל, שלא יסיח דעתו כמו שאינו מסיח דעתו מקמיע. ועיי' שם בלחם משנה.

וכתב הר"ן, שלדעת הרמב"ם מה שכתבה התורה והיתה "עמו", ומבואר במשנה שיוצאת